

Коптенко Олена Сергіївна,
студент Київського національного
економічного університету
імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник:

Рощина Інна Олександрівна,
професор кафедри публічного
та міжнародного права Київського
національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана, кандидат
юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМАТИКА ПОКАРАННЯ ЗА КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В УКРАЇНІ

Корупція сьогодні - це проблема, вирішення якої надзвичайно важливо для багатьох країн. Це в повній мірі відноситься до України, де високий рівень корупції визнано урядом, найбільш впливовими політичними діячами, міжнародними організаціями та незалежними антикорупційними організаціями.

Незважаючи на тривалість збройного конфлікту в Україні, спостерігається зростання кількості зареєстрованих корупційних кримінальних правопорушень, що свідчить про відсутність тенденції до їх зниження. Така тенденція викликає особливе занепокоєння, оскільки в умовах, коли більшість громадян залучені до підтримки обороноздатності держави через сплату податків та благодійні внески на потреби армії, окремі державні службовці використовують обставини для особистого збагачення шляхом корупційних дій. Здійснення корупційних злочинів в умовах воєнного стану має деструктивний вплив на суспільну довіру до інституцій влади, правоохоронних органів, а також на міжнародну репутацію України, зокрема серед європейських партнерів [1, с. 201].

Відповідно до Національної доповіді щодо ефективності реалізації державної антикорупційної політики у 2021–2025 роках, у 2024 році суттєво зросли показники притягнення до кримінальної відповідальності за корупційні злочини, підслідні Вищому антикорупційному суду. Зокрема, набули чинності вирoki щодо 60 осіб, що більш ніж удвічі перевищує показник 2021 року (24 особи). Це свідчить про підвищення ефективності антикорупційної юстиції та посилення принципу невідворотності покарання.

Аналіз призначених покарань показує, що 17 засуджених отримали покарання у вигляді позбавлення волі (переважно на строки 5–10 років), 34 особи – звільнення від відбування покарання з випробуванням, решта – штрафи. У чверті випадків застосовано конфіскацію майна, а більшості засуджених – позбавлення права обіймати певні посади, що виконує важливу превентивну функцію.

Найпоширенішими складами злочинів, за якими ухвалювалися вироки, залишаються зловживання владою чи службовим становищем, привласнення чи розтрата майна, одержання неправомірної вигоди та зловживання впливом, що відображає характерні тенденції корупційної злочинності у публічному секторі.

Поряд із діяльністю ВАКС корупційні правопорушення розглядають і суди загальної юрисдикції. У 2024 році винними у таких правопорушеннях визнано 2135 осіб, понад 60 % з яких – за пропозицію чи надання неправомірної вигоди. У цій категорії справ основним видом покарання залишається штраф, що корелює з нижчим рівнем суспільної небезпечності відповідних діянь [2].

Окрім судової практики, про стан антикорупційної політики свідчать і міжнародні оцінки. Зокрема, за результатами Індексу сприйняття корупції за 2024 рік Україна отримала 35 балів зі 100 можливих і посіла 105 місце зі 180 країн, втративши один бал порівняно з попереднім роком [3].

В Україні основними причинами корупції є в основному суспільне мислення, яке сприяє пошуку корупції для вирішення особистих питань та проблем, а також уряд і система місцевого самоврядування, яка віддає пріоритет вирішення особистих проблем саме таким шляхом, минаючи законні способи їх вирішення [4, с. 101].

Покарання за корупційні діяння в Україні формується на основі норм Кримінального кодексу України та спеціального антикорупційного законодавства та застосовуються заходи, передбачені чинним Кримінальним процесуальним кодексом [5, 6].

Практичні проблеми застосування покарань полягають в тому що: по-перше, існує складність у визначенні підслідності та координації між слідчими органами таких як, НАБУ, ДБР та поліцією, що іноді призводить до розпорошення ресурсів і затягування розслідувань [7].

По-друге, хоча законодавство передбачає внесення судових рішень до Реєстру протягом трьох робочих днів після надходження електронної копії з Єдиного державного реєстру судових рішень, на практиці реалізація цієї процедури потребує якісної автоматизації та контролю для запобігання втраті інформації або затримкам [1, с. 203].

По-третє, наявність одночасної кримінальної, адміністративної, цивільної та дисциплінарної відповідальності ускладнює визначення остаточного ефекту покарання і створює ризик дублювання санкцій без чіткого пріоритезування заходів реагування [8, с. 66–68].

Також, на думку українських вчених, статтю 368-2 Кримінального кодексу України «Незаконне збагачення» [5], яка може бути ефективним механізмом для позбавлення злочинців незаконно придбаного майна, необхідно привести у відповідність до Конвенції ООН проти корупції. Одночасно з інструментами кримінального переслідування за несанкціоноване збагачення необхідно ввести цивільно-правові: стягнення майна за запитом прокурора (спеціально затвердженого антикорупційного органу) у державні доходи, в тому

числі якщо особа не може довести законність даного в установленому законом порядку. В Україні також немає законодавства, яке дозволяє стягнення майна, придбаного (конфіскованого) в ході державної діяльності, якщо підозрюваний (обвинувачений) ховається від слідства або суду. Питання про реституцію активів, що виникли в результаті вчинення кримінальних правопорушень в Україні, а також створення гарантій для ефективного управління цими активами, зокрема, за допомогою використання механізмів громадського контролю, також вимагає правового регулювання [9, с. 158].

Найсвіжішим та особливо показовим прикладом проблематики відповідальності за корупційні злочини в Україні є Операція «Мідас», яку провели НАБУ та САП. У рамках цієї спецоперації викрито велику корупційну схему в енергетичній сфері, зокрема пов'язану з державним підприємством НАЕК «Енергоатом» [10].

Ключовою фігурою в цій схемі є бізнесмен Тимур Міндіч, якого в матеріалах НАБУ називають за кодовим ім'ям «Карлсон». Через офіси, пов'язані зі злочинною організацією, відбувалося масивне відмивання грошей – зокрема через «чорну бухгалтерію» та мережу компаній-нерезидентів. Однак ключова складова проблеми полягає в тому, що Міндіч втік з України. За даними слідства, він залишив країну за кілька годин до обшуків НАБУ [11]. Через це, незважаючи на масштаби викритої корупції, неможливо наразі забезпечити ефективне притягнення його до кримінальної відповідальності.

Корупція, яка пронизує всі гілки та рівні влади й у якій дедалі виразніше проявляються риси політичної корупції, становить реальну загрозу державності. Протидія цьому явищу потребує системного підходу та реалізації комплексу інтегративних заходів державно-політичного, соціально-економічного, національно-культурного, інформаційного, кримінологічного, правового й морально-етичного характеру. Водночас ключовим є реальне відновлення стратегічного курсу на побудову соціальної правової держави.

Першочерговими завданнями у межах такого курсу є впровадження стратегічно важливих напрямів, серед яких – демонополізація, деолігархізація, деофшоризація, розмежування бізнесу й влади, мінімізація корупційних ризиків, а також забезпечення ефективної кримінальної, фіскальної та митної політики і належної діяльності правоохоронних органів [12, с. 58].

У цьому контексті загроза корупції постає не лише як проблема окремих сфер державного управління, а як комплексне явище, що суттєво впливає на функціонування держави загалом. Протидія корупції в Україні є одним із найважливіших державних завдань. З моменту проголошення незалежності України корупція розглядається як пряма загроза національній безпеці, стабільності та економічному зростанню держави. Негативні наслідки корупції полягають у тому, що вона розмиває такі важливі конституційні засади, як принципи соціальної справедливості та рівності всіх перед законом. Корупція

підриває довіру людей до влади, дискредитує ринкові механізми розвитку конкуренції та запобігання монополізму в економіці, сприяє лобюванню законодавчих і нормативних актів, масштабним зловживанням і злочинності. Операція «Мідас» – яскраве підтвердження, що корупція в Україні може бути не лише «епізодичною», а організованою й структурною, і що сам факт розслідування не гарантує притягнення до відповідальності всіх задіяних осіб.

Список використаних джерел

1. Пата К. О. Посилення кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення в умовах воєнного стану: законодавчі ініціативи та проблематика. Наукові відкриття та фундаментальні наукові дослідження: світовий досвід: збірник наукових праць з матеріалами V Міжнародної наукової конференції, м. Полтава, 8 листопада, 2024 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. С. 201–205. URL: <https://ket.stu.cn.ua/wp-content/uploads/2024/11/zbirnyk-naukovyih-pracz.pdf#page=202>

2. Публікація Національне агентство з питань запобігання корупції – НАЗК. URL: <https://www.facebook.com/NAZKgov/posts/pfbid0cVSRg6dbbwAU1zebS6XFSfQHxPkGYdFimyzi1Lvq7Nvfrkrp5Y6FKoWDXUE6p81>

3. Україна опустилася на один рядок у рейтингу сприйняття корупції. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2025/02/11/novyna/suspilstvo/ukrayina-opustylasya-odyn-ryadok-rejtnhu-spryjnyattya-korupczii>

4. Хомяк А. Р. Проблематика протидії корупційним правопорушенням в сфері освіти. Протидія організованій злочинності: проблеми теорії та практики: Матеріали регіонального науково-практичного семінару (м. Дніпро, 03 грудня 2021 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 202. С.100-103. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/7334/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf#page=100>.

5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

7. Молчанов Олег. Від підозр до вироків: порівняння ефективності НАБУ, ДБР та інших в боротьбі з корупцією.

8. Кравченко О. Запобігання корупційним правопорушенням: адміністративна, дисциплінарна та цивільно-правова відповідальність в Україні. Антикорупційна політика ЄС: ключові елементи, орієнтація на сталий розвиток, уроки для України : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 жовт. 2024 р.) / відп. ред. Т. М. Мельник. Київ: Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. С. 66–69. URL: <https://www.researchgate.net/publication/387303770>

9. Розпутенко І. В. Особливості корупції в Україні. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі. Матеріали II міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.), Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 158- 161.

10. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ). Операція «Мідас»: викрито високорівневу злочинну організацію, що діяла у сфері енергетики. – 11.11.2025, 13:30. URL: <https://nabu.gov.ua/news/operatciia-midas-vykryto-vysokorivnevu-zlochynnu-organizatciiu-shcho-diiala-u-sferi-energetyky/>

11. У НАБУ заявили, що досліджують обставини виїзду Міндіча за кордон / Суспільне. – URL: <https://suspilne.media/1161560-u-nabu-zaavili-so-doslidzuut-obstavini-viizdu-mindica-za-kordon/>

12. Тертишник В.М., Батраченко Т.С. Правові проблеми протидії корупції. Південноукраїнський правничий часопис. № 1. 2024. С. 57–63. URL: https://sulj.oduvs.od.ua/archive/2024/1/1_2024.pdf#page=57

Кривонос Дарина Володимирівна,
аспірант кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНІ РИСИ ВІДМЕЖУВАННЯ СКЛАДУ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ ВІД НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ

Відмежування складів кримінальних правопорушень має важливе значення для правильної кваліфікації діянь, ефективного застосування норм права та утвердження законності, що дозволяє відрізнити одне суспільно-небезпечне протиправне діяння від іншого, в тому числі суміжного, визначити ступінь його суспільної небезпеки. Воно допомагає відрізнити суспільно небезпечні діяння, тобто кримінальні правопорушення від інших правопорушень, таких яких адміністративні та цивільно-правові, а також розрізнити окремі види кримінальних правопорушень за об'єктом, об'єктивною та суб'єктивною сторонами, суспільно-небезпечними наслідками тощо.

Склад кримінального правопорушення становить собою нормативну модель або шаблон, який містить повний набір юридично значимих ознак кримінального правопорушення окремого виду. Водночас, склад кримінального правопорушення не можна ототожнювати із конкретним кримінальним правопорушенням, оскільки обсяг ознак кримінального правопорушення та складу кримінального правопорушення є різним. З одного боку, конкретне кримінальне правопорушення має набагато більше ознак, ніж склад кримінального правопорушення, а з іншого боку – склад кримінального правопорушення містить ознаки не одного конкретного кримінального правопорушення, а усіх кримінальних правопорушень даного виду [1, с. 4].